

ЕКОНОМІКА ТА ІННОВАЦІЇ

DOI: 10.26565/2311-2379-2021-100-03
УДК 338.2

М.М. Бричко

кандидат економічних наук, доцент

Сумський державний університет

вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна

E-mail: m.brychko@uabs.sumdu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9351-3280>

ДОВІРА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ¹

Питання довіри до держави та ефективності її діяльності були спірними і викликали багато дискусій в сфері економіки, соціології та управління державним сектором. Дана стаття являє собою систематичний огляд літератури, присвяченої дослідженням довіри, проведеним відносно держави, її ефективності та якості державних послуг. Проаналізовано та поглиблено теоретико-методологічні засади взаємозв'язку довіри та ефективності державного сектору економіки виходячи із фундаментальних положень теорій мікро- та макро-ефективності. У статті розглянуто концепцію довіри до державного сектору економіки як одного із основних нематеріальних ресурсів, який може бути використаний державою задля досягнення економічних соціально значущих та суспільно необхідних результатів. Доведено дуплексний взаємозв'язок довіри та ефективності державного сектору економіки, відповідно до якого довіра одночасно виступає умовою та результатом функціонування державних інститутів та служб. На основі узагальнення ключових характеристик основних показників ефективності діяльності держави у рамках концепцій мікро- та макро-ефективності, у статті ідентифіковано декілька груп показників, що ґрунтуються на суб'єктивній та об'єктивній оцінці економічної ефективності держави. До об'єктивних показників, які визначають економічний розвиток країни, що лежить в основі якості життя громадян, та формує рівень їхньої задоволеності та довіри до держави та її інституцій, віднесено монетарні показники забезпечення макроекономічної ефективності держави, а також показники, що характеризують стан державних фінансів та нерівність доходів в країні. До суб'єктивної оцінки економічної ефективності держави, роботи її інститутів і якості державних послуг віднесені соціологічні опитування та кількісні показники, засновані на самооцінці економічними агентами виходячи з власних переконань і поглядів, знань, життєвих цінностей і світогляду, культурних, етнічних, релігійних, ідеологічних норм, а також попередньо накопиченого особистого життєвого досвіду взаємодії з державними інститутами.

Ключові слова: довіра, державний сектор економіки, якість державних послуг, мікро-ефективність, макро-ефективність, поведінкова економіка.

JEL Classification: D03, E02, E710.

Постановка проблеми. Дослідження довіри має міжгалузеве значення, оскільки проблематика ерозії довіри знаходиться на стику декількох наук – політичної, економічної, соціологічної, психологічної, державного управління тощо. При цьому для кожної з них довіра виступає базовою концепцією, безумовною передумовою функціонування громадських інститутів, ринкових відносин, розвитку демократії та громадянського суспільства. Велика кількість досліджень підтверджують, що успішна реалізація економічної політики держави, а також будь-які фінансові відносини в країні, повинні відповідати соціальним, психологічним, технологічним, політичним характеристикам сучасного суспільства. А тому, на рівні з іншими факторами та чинниками виробництва, такими як капітал, земля, праця, рівень розвитку соціального капіталу та технологій, тощо, довіра виступає драйвером економічного зростання. Фундаментальне пояснення цього феномену лежить у площині взаємовидного

© Бричко М.М., 2021

¹ Статтю підготовлено в рамках виконання науково-дослідної роботи молодих науковців на тему «Імітаційне моделювання траєкторії впливу поведінкових атракторів на макроекономічну стабільність: роль транспарентності та суспільної довіри» (№ державної реєстрації 0121U100469).

співробітництва економічних агентів у різних галузях і сферах національної економіки в умовах асиметрії інформації, неповних контрактів, невизначеності та ризику.

Визначення рівня довіри до різних соціально-економічних та політичних інституцій пов'язано з оцінкою якості та ефективності їхньої діяльності. Відповідно, інституції різних секторів національного господарства сприяють підвищенню рівня довіри шляхом власного ефективного функціонування, встановленням єдиних для всіх норм і правил, а також якісного надання послуг, дотриманням прозорості та відкритості власної діяльності. Таким чином, позитивний досвід взаємодії економічних агентів як з приватними, так і державними інститутами та службами визначатимуть обсяг інвестицій та рівень конкурентоспроможності національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти довіри до державних інституцій та держави загалом розроблені у працях зарубіжних та вітчизняних науковців. Особливої уваги заслуговують праці Хугленда ДеХуг, Лоуєрі та Ліона (Hoogland DeHoog, Lowery & Lyons, 1990), Глейзера та Хілдрета (Glaser & Hildreth, 1999), Ван де Валле та Букерта (Van de Walle & Bouckaert, 2003), Лавлесса та Бінеллі (Loveless & Binelli, 2018), Змерлі та Кастільо (Zmerli & Castillo, 2015), які досліджували взаємозв'язок між якістю надання державних послуг та довірою до держави. Значний внесок у розроблення теоретичних, методологічних і практичних засад взаємозв'язку ефективності та економічної результативності держави та довіри до неї на макrorівні внесли такі зарубіжні вчені як: Вількес (Wilkes, 2012, 2014), Хейрінгтон та Рудольф (Hetherington & Rudolph, 2008), Кіл (Keele, 2007), Усланер (Uslaner, 2008), Кларк, Борхес, Стюарт, Сандерс та Уайтлі (Clarke, Borges, Stewart, Sanders, & Whiteley, 2013), Ван Еркель та Ван Дер Меєр (Van Erkel & Van Der Meer, 2016) та інші. У вітчизняній науковій літературі, незважаючи на широку популярність проблематики, довіра до держави та різних соціальних інституцій досліджено фрагментарно. Так, у соціальній та економічній галузях наукових досліджень слід виокремити роботи Малиш Л. О. (2012), Малий І. Й. (2010а, 2010б, 2012), Петроє О. М. (2009), Князевої О. В. (2019), Меркулової Т. В. та Біткової Т. В. (2016), Меркулової Т. В. та Богданової Г. С. (2016), Меркулової Т. В. та Коваль Б. С. (2018), Меркулової Т. В. та Конової К. Ю. (2020). Не зважаючи на те, що питання дослідження довіри до державного сектору економіки привертають увагу вітчизняних і зарубіжних науковців, які намагалися емпірично підтвердити статистичні зв'язки між низкою соціально-демографічних детермінант та довірою до держави, але процеси причинно-наслідкового зв'язку, що лежать в основі цих відносин, залишилися малодослідженою проблемою.

Метою дослідження є узагальнення та поглиблення теоретико-методологічних засад взаємозв'язку довіри та ефективності державного сектору економіки.

Основні результати дослідження. Загальноприйнятим став той факт, що незадовільна робота («bad performance») державних установ створює негативне ставлення до держави в цілому. У той же час, належним чином функціонуючі державні служби спонукають економічних агентів довіряти уряду та державі в цілому (Sims, 2001; Vok, 2001).

У широкому розумінні, дослідження, які ґрунтуються на основі взаємозв'язків деформацій та змін суспільної довіри із зміною (якістю або сприйняттям) надання державних послуг, сформулювали теорію мікро-ефективності (Hoogland DeHoog, Lowery & Lyons, 1990; Glaser & Hildreth, 1999). Дана теорія заснована на гіпотезі, що більш якісна робота інституцій державного сектору економіки призводить до зростання внутрішньої задоволеності громадян, що, у свою чергу, до більшої довіри або подібного позитивного ставлення до держави (рис.1). При цьому, якісніша робота кожної окремої інституції державного сектору економіки в загальному випадку призведе до кращої діяльності держави в цілому. Таким чином, довіра до держави розглядається виключно як сума довіри до окремих інституцій державного сектору економіки, а тому не розглядається відокремленою від роботи парламенту, міністерств, відомств, поліції, органів охорони здоров'я, органів судової влади, тощо.

Враховуючи велику кількість недоліків розвинутої концепції мікро-ефективності («micro-performance»), яка надає лише часткове пояснення зв'язку між якістю надання державних послуг та довірою до уряду (держави загалом), Ван де Валле та Букерта (Van de Walle & Bouckaert, 2003) розробили п'ять альтернативних моделей для пояснення цього взаємозв'язку. Ці моделі побудовані на основі передумов щодо кількості об'єктів (враховувати всі державні інституції або виключно ключові інститути, які здійснюють найбільший вплив), критеріїв оцінки

(державних послуг, державного управління в цілому) та причинно-наслідкового зв'язку оцінки (вплив уявлення про владу в цілому на уявлення про її державні послуги та зворотній зв'язок). Кожна модель розглядає як діяльність державних інституцій, так і держави в цілому, а також побудована на поведінкових характеристиках їхньої діяльності (як на рівні державних інституцій, так і держави загалом) – ефективність («performance»), задоволеність потреб суспільства («user satisfaction») та довіра («trust»). В кожну з моделей була включена зовнішня змінна, яка характеризує незалежне сприйняття, впливу зовнішнього по відношенню до ефективності державних агенцій або держави загалом.

Рис.1. Графічна візуалізація концепції мікро-ефективності («micro-performance»)

Джерело: складено автором на основі узагальнення робіт Hoogland DeHoog, Lowery & Lyons (1990) та Glaser & Hildreth (1999).

Так, перша модель відсутності зв'язку («Disconnection») заснована на гіпотезі, що сприйняття інституцій державного сектору економіки не впливає на сприйняття держави загалом. І навпаки, ефективність діяльності, задоволеність суспільства результатами діяльності та сформований рівень довіри до держави не визначає сприйняття діяльності державних інституцій. Даний факт пояснюється існуванням незалежних суджень про державу в цілому, так і окремих його установ. Іншою причиною порушення даного зв'язку пов'язано з тим, що не всі інституції державного сектору економіки сприймаються як частина держави. Так, навчальні заклади, заклади охорони здоров'я, громадського транспорту тощо у зв'язку із затижними процесами приватизації, політичним впливом та структурою ринку не сприймаються громадськістю як частина влади, та, відповідно, не впливають на рівень довіри/недовіри до держави.

Модель домінуючого впливу («Dominant Impact»), на відміну від попередньої, побудована на врахуванні ролі державної інституції в суспільстві, важливості, яку громадськість їй надає. При цьому певні державні установи можуть мати домінуючий вплив на сприйняття держави більше, ніж це може бути виправдано їхньою роллю (наприклад, організаційна структура міністерства, розмір бюджету, вплив на добробут населення тощо). При цьому більшість науковців зосереджувалися виключно на дослідженні впливу політизованих органів державної влади на формування довіри до держави загалом (Wilkes, 2015; Citrin, 1974; Miller, 1974; Dalton, 2005; Newton, Stolle & Zmerli, 2017). Варто зазначити, що домінуючий вплив державних інституцій не є постійною величиною. Домінуючий вплив тієї чи іншої державної інституції визначається великою кількістю соціально-культурних факторів, глобальних соціально-історичних потрясінь, природних катаклізмів. Так, Ван де Валле та Букерта (Van de Walle & Bouckaert, 2003) підкреслює визначну роль парламенту в країнах з перехідною економікою, який символізує демократію. Прикладами відповідних змін у здійсненні домінуючого впливу державних інституцій у певному періоді становлення та розвитку держави відбулися у США, де, в наслідок терористичного акту 11 вересня 2001 року, вектор влади було спрямовано на

органи державного управління. В цьому аспекті в Україні відбувалися зміни векторів домінуючого впливу Збройних Сил України, Державної прикордонної служби, Національної гвардії України в період ескалації конфлікту у південно-східних регіонах у 2014 році, Міністерства охорони здоров'я, зокрема Національної служби здоров'я України (НСЗУ) під час загострення поширення коронавірусної інфекції COVID-19 у 2020 році. Додатково можна підкреслити домінуючий вплив моральної цілісності політичних лідерів, що символізують націю, в політично невизначених ситуаціях, які мали місце в Україні у продовж Помаранчевої революції 2004-го та революції Гідності 2013-го. Слід також підкреслити, що домінуючий вплив державної інституції або політики загалом залежить від вибору громадськості. Так, органи культури та інформаційної політики не займають важливого місця при визначенні рівня довіри до держави, у випадку ефективної роботи системи юстиції.

Головна критика застосування даної моделі пов'язана із потенційною зміною об'єкта дослідження (тобто державних інституцій, які здійснюють домінуючий вплив на життя суспільства) під час аналізу. Враховуючи те, що домінуючий вплив державних інституцій може відрізнятися в залежності від країни, періоду становлення її державності, потреб суспільства та з часом, дана концепція має обмеженості у застосуванні, а тому з метою формування загального рівня довіри до держави, а також її залежності від якості роботи інституцій державного сектору економіки, необхідно враховувати всі інститути.

Модель багатофакторного впливу («Multiple Influences») суперечить уявленню про те, що довіра до держави може розглядатися через призму довіри до кожного окремого органу, що входить до її складу. Відповідно, громадяни формують своє ставлення окремо до державних інституцій, уряду та держави загалом. Це незалежне сприйняття стає ще більш очевидним, коли проводиться аналіз не лише критеріїв оцінки, пов'язаних з результатами їхньої діяльності, але й враховує особистісний фактор. Так, Меркулова Т. В. та Біткова Т. В. (2016) виокремлюють особливий вид міжособистісної довіри – довіри до представників установ – як результат нездатності економічних агентів розмежувати результативність діяльності інституту та особи, яка її очолює. Це свідчить про те, що довіра до Державної податкової служби України формується не лише за критеріями ефективності її діяльності, але й від особистісних характеристик (ставлення) Голови Державної податкової служби. Відповідно, будь-які суперечливі факти або події у біографії голови державної інституції здатні ліквідувати всі досягнуті показники ефективності діяльності державного органу. Таким чином, модель багатофакторного впливу розширює кількість чинників, що впливають на сприйняття, а, відповідно, і на довіру до держави: враховуються не лише адміністративні, організаційні, але й політичні аспекти.

Четверта модель оберненого причинно-наслідкового зв'язку («Reversed Causality») ґрунтується на визначенні ролі довіри до уряду – як причини (залежна змінна) або наслідку (незалежна змінна). Таким чином визначається дисбаланси довіри до уряду виникають в наслідок незадовільних результатів їхньої діяльності, або недовіра до держави є причиною негативної оцінки результатів діяльності органів державної влади. З метою ідентифікації впливу довіри до держави загалом на довіру до інституцій державного сектору економіки необхідно визначитись к підходом до формування сприйняття держави – узагальнення (держава у вигляді єдиної неподільної інституції) або диференціація (кожна державна інституція розглядається окремо). Частково визначення підходу залежить від аспектів описаних в перших двох моделях. Головна увага в даній моделі приділяється висновку, що сума довіри до інституцій державного сектору економіки впливає на рівень окремої державної інституції більше, ніж рівень довіри окремої державної інституції на суму довіри до всіх інституцій державного сектору економіки.

П'ята модель модерзованого оберненого причинно-наслідкового зв'язку («Moderated Reversed Causality») є більш гнучкою у порівнянні з четвертою моделлю. В першу чергу, це пов'язано з можливістю громадян об'єктивно оцінювати роботу кожної окремої інституції державного сектору економіки незалежно від сформованих стереотипів про діяльність держави. Дане твердження відіграє важливу роль в ідентифікації оцінок ефективності. В цьому аспекті рекомендовано формувати більш детальне анкетування з конкретними питаннями щодо результатів роботи (ефективності) державних інституцій.

Концепція макро-ефективності («macro-performance») на відміну від концепції мікро-ефективності базується на макроекономічних показниках. Саме тому дана концепція набула

значного використання, оскільки є більш об'єктивною та здійснює вагомий вплив на більшість громадян (Wilkes, 2014; Hetherington & Rudolph, 2008; Keele, 2007). Більш того, макро-ефективність впливає на мікро-ефективність. Так, зростання економічного розвитку держави (макро-ефективність) призводить до збільшення податкових надходжень до бюджету країни, які слугують джерелом державних витрат, які визначають якість і кількість наданих державних послуг (мікро-ефективність). Відповідно, економічні агенти відчують покращення мікро-ефективності з часом, коли досягнута значна макро-ефективність. І навпаки, погіршення макро-ефективності зменшує податкові надходження, що унеможливорює надання якісних державних послуг у зв'язку із нестачею фінансових ресурсів. Як наслідок – держава стикається з кризою довіри своїх громадян.

Переважає більшість авторів вважають, що сприйняття держави, а, відповідно, довіра до неї ґрунтується на показниках рівня безробіття, інфляції, економічного зростання. Проте даний перелік не є вичерпним. Нижче, в таблиці 1, відповідно до групування показників за макро-економічним підходом сформовано комплексний перелік показників згідно існуючих науково-теоретичних надбань вчених у цій галузі науки.

Таблиця 1

Систематизація наукових досліджень щодо основних показників ефективності діяльності держави при дослідженні їх впливу на суспільну довіру

Концепція	Показник	Характеристика (напрямок впливу)	Емпіричні підтвердження (автори, країни та період дослідження)
Мікро-ефективності	Індекс впевненості споживачів (Consumer confidence index, CCI)	Економічні агенти частіше виявляють довіру до держави, коли мають позитивні очікування майбутньої економічної вигоди (+).	Lee, Chang, & Hur (2020) – Азіатські країни, 2014–2016 рр.; Van der Meer & Hakhverdian (2017) – 42 Європейські країни, 2008 р.; Bovens & Wille (2008) – Нідерланди (Голандія), 1973–2007 рр.
	Очікування громадян щодо стабільності ринку праці (job stability, job security, expected earnings)	Позитивні очікування громадян щодо стабільності ринку праці призводять до зростання рівня довіри до органів державної влади (+).	Loveless & Binelli (2018) – Італія, 2015 р.
	Сприйняття нерівності доходів	Суб'єктивне сприйняття індивідами розподілу доходів як несправедливого зменшує рівень довіри до держави (-).	Goubin & Hooghe (2020) – 32 Європейські країни, 2002-2016 рр.; Loveless (2016) – 13 країн Центральної та Східної Європи, до яких входять нинішні члени ЄС та колишні радянські держави, 2007 р.; Zmerli & Castillo (2015) – 18 держав Латинської Америки, 2011 р.
Макро-ефективності	Коефіцієнт Джині (GINI coefficient)	Громадяни країн з великою нерівністю доходів менше довіряють державним інституціям та державі в цілому, ніж ті особи, хто є громадянином країни з меншими диспропорціями (-).	Zmerli & Castillo (2015) – 18 держав Латинської Америки, 2011 р.; Guinjoan & Rico (2018) – 8 країн Європейського союзу, 2015 р.; Van der Meer & Hakhverdian (2017) – 42 Європейські країни, 2008 р.; Dotti Sani & Magistro (2016) – 20 країн Європейського союзу, 2002-2012 рр.; Anderson & Singer (2008) – 20 Європейських країн, 2002-2003 рр.; Uslaner & Brown (2005) – США, 1970-1990 рр. Меркулова & Коваль (2018) – 91 держав, 1995–2014 рр..

Продовження таблиці 1

Макро-ефективності	Рівень корупції	Високий рівень корупції в країні спотворює чесну ринкову конкуренцію, що призводить до більшої нерівності доходів населення, а також деформацій довіри до державних інституцій та держави загалом (-).	Uslaner (2008) – США, 1970-1990 pp.
	Дефіцит бюджету	Довіра до держави зменшується як наслідок зростання дефіциту бюджету (-).	Clarke, Borges, Stewart, Sanders, & Whiteley (2013) – Великобританія, 2011 p.
	Зростання ВВП	Зростання ВВП свідчить про зростання економіки та добробуту населення призводячи до збільшення довіри економічних агентів до держави, державних органів влади зокрема з точки зору їх компетентностей у формуванні та реалізації макроекономічної політики (+).	Van Erkel & Van Der Meer (2016) – 15 країн Європейського союзу, 1999-2011 pp.; Меркулова & Богданова (2016) – 97 держав, 2001–2015 pp.; Меркулова & Коваль (2018) – 91 держав, 1995–2014 pp..
	Рівень безробіття	Довіра до держави зменшується в наслідок зростання рівня безробіття в країні як з боку тих громадян, які втратили довіру, так і інших – через відчуття потенційної загрози втратити роботу (-).	Van Erkel & Van Der Meer (2016) – 15 країн Європейського союзу, 1999-2011 pp.; Clarke, Dutt, & Kornberg (1993) – Країни Західної Європи, 1976-1986 pp.
	Рівень інфляції	Ґрунтуючись на оцінці власного гаманця («pocketbook evaluations»), тобто особистого соціально-економічного статусу, громадяни відчувають наслідки підвищення цін. Звинувачення уряду у зростанні цін призводить до падіння довіри до держави загалом (-).	Van Erkel & Van Der Meer (2016) – 15 країн Європейського союзу, 1999-2011 pp.; Clarke, Dutt, & Kornberg (1993) – Країни Західної Європи, 1976-1986 pp.

Джерело: узагальнено автором на основі вказаних джерел.

Аналіз та синтез запропонованої у табл.1 систематизації науково-методичних підходів вчених щодо вибору показників ефективності діяльності держави при дослідженні їх впливу на суспільну довіру дозволяє стверджувати про відсутність уніфікованого загальноприйнятого показника, що може застосовуватися з метою демонстрації їхнього взаємозв'язку. Узагальнення ключових характеристик основних показників ефективності діяльності держави у рамках концепцій мікро- та макро- ефективності, представлених в табл. 1, дало можливість виокремити щонайменше чотирьох груп показників:

- суб'єктивна оцінка економічної ефективності держави представлена особистісною оцінкою (задоволеністю чи незадоволеністю) економічним агентом несправедливості розподілу доходів, можливих економічних вигод, у тому числі за рахунок стабільності ринку праці. Суб'єктивна оцінка економічної ефективності держави та її інститутів здійснюється шляхом соціологічних опитувань, які ґрунтуються на самооцінці економічними агентами виходячи з власних переконань та поглядів, знань, життєвих цінностей та світогляду, культурних, етнічних, релігійних, ідеологічних норм, а також попередньо накопиченого особистого життєвого досвіду взаємодії з державними інституціями. Суб'єктивна оцінка економічної ефективності держави опирається на індивідуальні критерії оцінювання державних інституцій, тобто власного бачення ефективності. Найбільш вагомими показниками, що найкраще репрезентують дану групу показників відносять: індекс впевненості споживачів (Consumer confidence index, CCI), очікування громадян щодо стабільності ринку праці (job stability, job security, expected earnings), сприйняття нерівності доходів, тощо;

- нерівність доходів в країні, на відміну від попередньої групи, представлена об'єктивною оцінкою на основі статистичної інформації з різних джерел, а тому дана група показників не

спирається на ставлення (упередження) економічних агентів до діяльності державних інституцій. В основу цієї групи показників покладена оцінка якості життя громадськості через параметри об'єктивних умов та представлені індексами в стандартизованих одиницях виміру. Так, об'єктивна оцінка нерівності доходів в країні охоплює показники середньодушового доходу населення, чисельності населення, яке має доходи нижчі за прожитковий мінімум, коефіцієнт Джині, рівень корупції в країні (Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), Індекс верховенства права (World Justice Project (WJP) Rule of Law Index), тощо);

- стан державних фінансів представлено групою об'єктивних показників, які визначають економічний розвиток країни, що лежить в основі якості життя громадян, та формує рівень їхньої задоволеності та довіри до держави та її інституцій. Фінансове становище держави оцінюється за допомогою загальноприйнятих показників: темпи зростання ВВП, розмір ВВП на одну особу за паритетом купівельної спроможності, розмір бюджетного дефіциту та державного боргу, у тому числі у розрахунку на одну особу та у співвідношенні до ВВП, рівень децентралізації, тощо;

- монетарні показники забезпечення макроекономічної ефективності держави визначають соціально-економічний статус громадян, тобто кількісно описують сукупність об'єктивних умов. Враховуючи об'єктивну природу цієї групи показників, їх побудова здійснюється на основі офіційної статистичної інформації фінансового-кредитних інституцій. До цієї групи показників відносять цілі Центральних банків або інших органів, які відповідають за розробку і реалізацію монетарної політики в державі, зокрема рівень інфляції, безробіття, стабільності фінансових посередників, вартості національної грошової одиниці по відношенню до міжнародних валют, тощо.

Висновки. Питання довіри до державного сектору економіки, провідних державних інституцій та держав загалом, не вважаючи на порівняно достатній рівень наукової вивченості, не втрачають актуальності, і як і раніше знаходяться у сфері пріоритетних напрямків наукових досліджень у всьому світі. В контексті змісту економічної галузі науки, необхідність вивчення феномена довіри до держави обумовлена актуалізацією пошуку ефективних механізмів забезпечення соціально-економічної стабільності та зростання. У цьому контексті, довіра визначається як один з основних нематеріальних ресурсів держави, який може бути використаний для досягнення економічних соціально значущих та суспільно необхідних результатів.

Довіра та ефективність державного сектору економіки знаходиться в дуплексному взаємозв'язку, тобто довіра одночасно виступає і як умова, так і результат функціонування інститутів державного сектору економіки (якісних державних послуг (концепція мікро-ефективності), економічних показників ефективності державних органів та держави загалом (концепція макро-ефективності)). Систематизація науково-методичних підходів зарубіжних вчених щодо вивчення взаємозв'язку між довірою та ефективністю діяльності держави та/або її інституцій дозволила ідентифікувати відсутність уніфікованого загальноприйнятого показника, що може застосовуватися з метою демонстрації їхнього взаємозв'язку. Узагальнення ключових характеристик основних показників ефективності діяльності держави у рамках концепцій мікро- та макро- ефективності дало можливість виокремити групи показників, що ґрунтуються на суб'єктивній та об'єктивній оцінці економічної ефективності держави. До об'єктивних показників, які визначають економічний розвиток країни, що лежить в основі якості життя громадян, та формує рівень їхньої задоволеності та довіри до держави та її інституцій, віднесено монетарні показники забезпечення макроекономічної ефективності держави, а також показники, що характеризують стан державних фінансів та нерівність доходів в країні.

Список літератури

1. Hoogland DeHoog R., Lowery D., & Lyons W. E. Citizen satisfaction with local government: a test of individual, jurisdictional, and city-specific explanations. *The Journal of Politics*. 1990. Vol.52 (3). P. 807–837. DOI: <https://doi.org/10.2307/2131828>.
2. Glaser M. A., Hildreth B. W. Service delivery satisfaction and willingness to pay taxes. *Public Productivity and Management Review*. 1999. Vol. 23 (1), P. 48–67.

3. Van de Walle S., Bouckaert G. Public Service Performance and Trust in Government: The Problem of Causality. *International Journal of Public Administration*. 2003. Vol.26, Is. 8-9. P. 891–913. DOI: <https://doi.org/10.1081/PAD-120019352>.
4. Loveless M., & Binelli C. Economic expectations and satisfaction with democracy: Evidence from Italy. *Government and Opposition*. 2018. Vol. 55, Is.3. P. 413–429. DOI: <https://doi.org/10.1017/gov.2018.31>.
5. Zmerli S., & Castillo J. C. Income inequality, distributive fairness and political trust in Latin America. *Social Science Research*. 2015. Vol.52. P. 179–192. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2015.02.003>.
6. Wilkes R. Trust in government: A micro–macro approach. *Journal of Trust Research*. 2014. Vol. 4 (2). P. 113–131. DOI: <https://doi.org/10.1080/21515581.2014.889835>.
7. Wilkes R. We trust in government, just not in yours: Race, partisanship, and political trust 1958–2012. *Social Science Research*. 2015. Vol.49. P. 356–371. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2014.08.008>.
8. Hetherington M. J., Rudolph T. J. Priming, performance, and the dynamics of political trust. *The Journal of Politics*. 2008. Vol.70 (2). P. 498–512. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0022381608080468>.
9. Keele L. Social capital and the dynamics of trust in government. *American Journal of Political Science*. 2007. Vol. 51. P. 241–254.
10. Uslaner E. M. *Corruption, inequality, and the rule of law*. Cambridge University Press. 2008. DOI: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511510410>.
11. Clarke H. D., Borges W., Stewart M. C., Sanders D., & Whiteley P. The Politics of Austerity: Modeling British Attitudes Towards Public Spending Cuts. *Advances in Political Economy*. 2013. P. 265–287. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-642-35239-3_13.
12. Van Erkel P., & Van Der Meer T. Macroeconomic performance, political trust and the Great Recession: A multilevel analysis of the effects of within-country fluctuations in macroeconomic performance on political trust in 15 EU countries, 1999-2011. *European Journal of Political Research*. 2016. Vol.55(1). P. 177–197. DOI: <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12115>.
13. Малиш Л. О. Взаємозв'язки між рівнями довіри українців до певних груп соціальних інституцій. *Наукові записки НАУКМА: Соціологічні науки*. 2012. Том 135. С. 3–7.
14. Малий І. Й. Ерозія довіри до інститутів держави та конкурентоспроможність національної економіки. *Теоретичні та прикладні питання економіки. Збірник наукових праць*. 2010. №21. С. 81–88.
15. Малий І. Й. Еволюція довіри в тріаді відносин: держава-фірми-домашні господарства. *Економічна теорія*. 2010. №3. С. 73-80.
16. Малий І. Й. Довіра в координатах взаємодії держави та суб'єктів господарювання/Інститут довіри в координатах економічного простору: монографія/[І.Й. Малий, А.А. Гриценко, Т.І. Артёмова, Т.О. Кричевська та ін.]; за ред. чл.-кор. НАН України АА Гриценка., 2012. С. 77–81.
17. Петрое О. Соціальний діалог як інструмент підвищення довіри громадян до органів державної влади. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. №3. С. 233–240.
18. Князева О. Інституційна довіра у сучасному українському соціумі: загальні тенденції та методологічні аспекти. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2019. №25. С. 7–17.
19. Merkulova T., Vitkova T. Trust measurement: comparative analysis of experimental and sociological methods. *Rocznik Lubuski*. 2016. №42(2a). С. 23–33.
20. Меркулова Т. В., Богданова Г. С. Довіра і соціально-економічний розвиток: кластерний аналіз зв'язку показників. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*. 2016. № 91. С. 74–79.
21. Merkulova, T. V., Koval, B. S. (2018). Trust and socio-economic indicators: model including religion factor. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*. 2018. № 94, P. 29–35. DOI: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2018-94-03>.
22. Merkulova T., Kononova K. Trust shifting as a reaction to pandemic: Cross country analysis. *RIVISTA DI STUDI SULLA SOSTENIBILITA'*. 2020. № 2. P. 11–33. DOI: <https://doi.org/10.3280/riss2020-002002>.
23. Sims H. *Public Confidence in Government and Government Service Delivery*. Canadian Centre for Management Development. 2001.
24. Bok D. *The Trouble With Government*. Cambridge: Harvard University Press. 2001.
25. Citrin J. Comment: The Political Relevance of Trust in Government. *American Political Science Review*. 1974. Vol.68, Is.3. P. 973-988. DOI: <https://doi.org/10.2307/1959141>.
26. Miller A. H. Political Issues and Trust in Government: 1964–1970. *American Political Science Review*. 1974. Vol.68(3). P. 951–972. DOI: <https://doi.org/10.2307/1959140>.

27. Dalton R. J. The Social Transformation of Trust in Government. *International Review of Sociology*. 2005. Vol.15(1). P. 133–154. DOI: <https://doi.org/10.1080/03906700500038819>.
28. Newton K., Stolle D., & Zmerli S. *Social and Political Trust*. Oxford Handbooks Online, 2017 DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190274801.013.20>.
29. Lee D., Chang C. Y., & Hur H. Economic performance, income inequality and political trust: new evidence from a cross-national study of 14 Asian countries. *Asia Pacific Journal of Public Administration*. 2020. 42(2). P. 66–88. DOI: <https://doi.org/10.1080/23276665.2020.1755873>.
30. Van der Meer T., & Hakhverdian A. Political trust as the evaluation of process and performance: A cross-national study of 42 European countries. *Political Studies*. 2017. Vol.65(1). P. 81–102. DOI: <https://doi.org/10.1177/0032321715607514>.
31. Bovens M., & Wille A. Deciphering the Dutch drop: ten explanations for decreasing political trust in The Netherlands. *International Review of Administrative Sciences*. 2008. Vol.74(2). P. 283–305. DOI: <https://doi.org/10.1177/0020852308091135>.
32. Goubin S., Hooghe M. The effect of inequality on the relation between socioeconomic stratification and political trust in Europe. *Social Justice Research*. 2020. P. 219–247. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11211-020-00350-z>.
33. Loveless M. Inequality and Support for Political Engagement in New Democracies. *Europe-Asia Studies*. 2016. Vol.68 (6). P. 1003–1019. DOI: <https://doi.org/10.1080/09668136.2016.1203865>.
34. Guinjoan M., & Rico G. How perceptions of inequality between countries diminish trust in the European union: Experimental and observational evidence. *Political Psychology*. 2018. 39(6). P. 1289–1303. DOI: <https://doi.org/10.1111/pops.12541>.
35. Dotti Sani G. M., Magistro B. Increasingly unequal? The economic crisis, social inequalities and trust in the European Parliament in 20 European countries. *European Journal of Political Research*. 2016. Vol.55(2). P. 246–264. DOI: <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12126>.
36. Anderson C. J., Singer M. M. The sensitive left and the impervious right: Multilevel models and the politics of inequality, ideology, and legitimacy in Europe. *Comparative Political Studies*. 2008. Vol. 41(4–5). P. 564–599. DOI: <https://doi.org/10.1177/0010414007313113>.
37. Uslaner E. M., Brown M. Inequality, trust, and civic engagement. *American Politics Research*. 2005. Vol. 33(6). P. 868–894. DOI: <https://doi.org/10.1177/1532673X04271903>.
38. Clarke H. D., Dutt N., A. K. The Political Economy of Attitudes toward Polity and Society in Western European Democracies. *The Journal of Politics*. 1993. Vol. 55(4). P. 998–1021.

References

1. Hoogland DeHoog, R., Lowery, D., & Lyons, W. E. (1990). Citizen satisfaction with local government: a test of individual, jurisdictional, and city-specific explanations. *The Journal of Politics*, 52 (3), 807-837. doi: <https://doi.org/10.2307/2131828>.
2. Glaser, M. A., & Hildreth, B. W. (1999). Service delivery satisfaction and willingness to pay taxes. *Public Productivity and Management Review*, 23 (1), 48-67.
3. Van de Walle, S., & Bouckaert, G. (2003). Public Service Performance and Trust in Government: The Problem of Causality. *International Journal of Public Administration*, 26(8-9), 891-913. doi: <https://doi.org/10.1081/PAD-120019352>.
4. Loveless, M., & Binelli, C. (2018). Economic expectations and satisfaction with democracy: Evidence from Italy. *Government and Opposition*, 55(3), 413-429. doi: <https://doi.org/10.1017/gov.2018.31>.
5. Zmerli, S., & Castillo, J. C. (2015). Income inequality, distributive fairness and political trust in Latin America. *Social Science Research*, 52, 179-192. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2015.02.003>.
6. Wilkes, R. (2014). Trust in government: A micro–macro approach. *Journal of Trust Research*, 4(2), 113-131. doi: <https://doi.org/10.1080/21515581.2014.889835>.
7. Wilkes, R. (2015). We trust in government, just not in yours: Race, partisanship, and political trust 1958–2012. *Social Science Research*, 49, 356-371. doi: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2014.08.008>.
8. Hetherington, M. J., & Rudolph, T. J. (2008). Priming, performance, and the dynamics of political trust. *The Journal of Politics*, 70(2), 498-512. doi: <https://doi.org/10.1017/S0022381608080468>.
9. Keele, L. (2007). Social capital and the dynamics of trust in government. *American Journal of Political Science*, 51, 241-254.

10. Uslaner, E. M. (2008). *Corruption, inequality, and the rule of law*. Cambridge University Press. doi: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511510410>.
11. Clarke, H. D., Borges, W., Stewart, M. C., Sanders, D., & Whiteley, P. (2013). The Politics of Austerity: Modeling British Attitudes Towards Public Spending Cuts. *Advances in Political Economy*, 265–287. doi: https://doi.org/10.1007/978-3-642-35239-3_13.
12. Van Erkel, P., & Van Der Meer, T. (2016). Macroeconomic performance, political trust and the Great Recession: A multilevel analysis of the effects of within-country fluctuations in macroeconomic performance on political trust in 15 EU countries, 1999-2011. *European Journal of Political Research*, 55(1), 177-197. doi: <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12115>.
13. Malysh, L. O. (2012). Relationships between the levels of trust of Ukrainians in certain groups of social institutions. *NaUKMA Scientific Notes: Sociological Sciences*, 135, 3-7. (in Ukrainian)
14. Malyi, I. Y. (2010). Erosion of confidence in state institutions and the competitiveness of the national economy. *Theoretical and applied issues of economics. Collection of scientific works*, 21, 81-88. (in Ukrainian)
15. Malyi, I. Y. (2010). The evolution of trust in the triad of relations: state-firms-households. *Economic Theory*, 3, 73-80. (in Ukrainian)
16. Malyi, I. Y. (2012). Trust in the coordinates of the interaction of the state and economic entities / Institute of trust in the coordinates of economic space: a monograph / [I.Y. Small, AA Gritsenko, TI Артёмова, T.O. Krychevska and others]; for order. Corresponding Member National Academy of Sciences of Ukraine AA Hrytsenko. (in Ukrainian)
17. Petroie, O. (2009). Social dialogue as a tool to increase citizens' trust in public authorities. *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, 3, 233-240. (in Ukrainian)
18. Kniazieva, O. (2019). Institutional trust in modern Ukrainian society: general trends and methodological aspects. *Theoretical and applied issues of state formation*, 25, 7-17. (in Ukrainian)
19. Merkulova, T., Bitkova, T. (2016). Trust measurement: comparative analysis of experimental and sociological methods. *Rocznik Lubuski*, 42(2a), 23-33.
20. Merkulova, T. V., Bohdanova, H. S. (2016). Trust and socio-economic development: cluster analysis of parameter interdependencies. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, 91, 74-79. (in Ukrainian)
21. Merkulova, T. V., Koval, B. S. (2018). Trust and socio-economic indicators: model including religion factor. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, 94, 29-35. doi: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2018-94-03>.
22. Merkulova, T., & Kononova, K. (2020). Trust shifting as a reaction to pandemic: Cross country analysis. *RIVISTA DI STUDI SULLA SOSTENIBILITA'*, 2, 11-33. doi: <https://doi.org/10.3280/riss2020-002002>.
23. Sims, H. (2001). *Public Confidence in Government and Government Service Delivery*. Canadian Centre for Management Development.
24. Bok, D. (2001). *The Trouble With Government*. Cambridge: Harvard University Press.
25. Citrin, J. (1974). Comment: The Political Relevance of Trust in Government. *American Political Science Review*, 68(3), 973-988. doi: <https://doi.org/10.2307/1959141>.
26. Miller, A. H. (1974). Political Issues and Trust in Government: 1964–1970. *American Political Science Review*, 68(3), 951-972. doi: <https://doi.org/10.2307/1959140>.
27. Dalton, R. J. (2005). The Social Transformation of Trust in Government. *International Review of Sociology*, 15(1), 133-154. doi: <https://doi.org/10.1080/03906700500038819>.
28. Newton, K., Stolle, D., & Zmerli, S. (2017). *Social and Political Trust*. Oxford Handbooks Online. doi: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190274801.013.20>.
29. Lee, D., Chang, C. Y., & Hur, H. (2020). Economic performance, income inequality and political trust: new evidence from a cross-national study of 14 Asian countries. *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 42(2), 66-88. doi: <https://doi.org/10.1080/23276665.2020.1755873>.
30. Van der Meer, T., & Hakhverdian, A. (2017). Political trust as the evaluation of process and performance: A cross-national study of 42 European countries. *Political Studies*, 65(1), 81-102. doi: <https://doi.org/10.1177/0032321715607514>.
31. Bovens, M., & Wille, A. (2008). Deciphering the Dutch drop: ten explanations for decreasing political trust in The Netherlands. *International Review of Administrative Sciences*, 74(2), 283-305. doi: <https://doi.org/10.1177/0020852308091135>.

32. Goubin, S., & Hooghe, M. (2020). The effect of inequality on the relation between socioeconomic stratification and political trust in Europe. *Social Justice Research*, 219-247. doi: <https://doi.org/10.1007/s11211-020-00350-z>.

33. Loveless, M. (2016). Inequality and Support for Political Engagement in New Democracies. *Europe-Asia Studies*, 68 (6), 1003-1019. doi: <https://doi.org/10.1080/09668136.2016.1203865>.

34. Guinjoan, M., & Rico, G. (2018). How perceptions of inequality between countries diminish trust in the European union: Experimental and observational evidence. *Political Psychology*, 39(6), 1289-1303. doi: <https://doi.org/10.1111/pops.12541>.

35. Dotti Sani, G. M., & Magistro, B. (2016). Increasingly unequal? The economic crisis, social inequalities and trust in the European Parliament in 20 European countries. *European Journal of Political Research*, 55(2), 246-264. doi: <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12126>.

36. Anderson, C. J., & Singer, M. M. (2008). The sensitive left and the impervious right: Multilevel models and the politics of inequality, ideology, and legitimacy in Europe. *Comparative Political Studies*, 41(4-5), 564-599. doi: <https://doi.org/10.1177/0010414007313113>.

37. Uslaner, E. M., & Brown, M. (2005). Inequality, trust, and civic engagement. *American Politics Research*, 33(6), 868-894. doi: <https://doi.org/10.1177/1532673X04271903>.

38. Clarke, H. D., Dutt, N., & A., K. (1993). The Political Economy of Attitudes toward Polity and Society in Western European Democracies. *The Journal of Politics*, 55(4), 998-1021.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2021

Стаття рекомендована до друку 25.05.2021

Maryna Brychko

Ph.D. (Economics), Associate Professor

Sumy State University

57 Petropavlivska Str., 40000, Sumy, Ukraine

E-mail: m.brychko@uabs.sumdu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9351-3280>

TRUST AND EFFICIENCY OF THE PUBLIC SECTOR: THEORETICAL ASPECTS OF INTERRELATION²

The issue of trust in government and its efficiency has been a controversial and much-disputed subject within economics, sociology, and public sector management. This study presents a systematic literature review of trust research undertaken with regard to government, its performance (efficiency), and the quality of public services. Theoretical and methodological principles of the interrelations between trust and efficiency of the public sector of the economy are analyzed and deepened, based on the fundamental provisions of the theories of micro- and macro-efficiency. The article considers the concept of trust in the public sector of the economy as one of the main intangible resources that can be used by the state in order to achieve socially and economically beneficial as well as public valuable outcomes. The duplex relationship between trust and efficiency of the public sector is proved, according to which trust is both a condition and a result of the government institutions functioning and services providing. Generalization of key characteristics of the main indicators of state efficiency within the concepts of micro- and macro-efficiency allowed identifying several groups of indicators based on subjective and objective assessment of economic efficiency of the state. Objective indicators that determine the economic development of the country, which is the basis of the quality of citizens' life, and forms the level of their satisfaction and trust in the state and its institutions, include monetary indicators of macroeconomic efficiency of the state and indicators that characterize public finance and income inequality in the country. Subjective assessment of the economic efficiency of the state, the work of its institutions and the quality of public services includes sociological surveys and quantitative indicators based on self-assessment by economic agents based on their own beliefs, knowledge, life values and worldview, cultural, ethnic, religious, ideological norms, as well as previously accumulated personal life experience of intercommunion with state institutions.

Key words: trust, public sector of the economy, quality of public services, micro-efficiency, macro-efficiency, behavioral economy.

JEL Classification: D03, E02, E710.

² The paper was prepared as part of the young scientists' research on the topic "Trajectory simulation modeling of the behavioral attractors influence on macroeconomic stability: the role of transparency and public trust" (registration number 0121U100469), with financial support of the Ministry of Education and Science of Ukraine.

М.М. Бричко

кандидат экономических наук, доцент

Сумской государственной университет

ул. Петропавловская, 57, г. Сумы, 40000, Украина

E-mail: m.brychko@uabs.sumdu.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9351-3280>**ДОВЕРИЕ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ:
ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ВЗАИМОСВЯЗИ³**

Вопрос о доверии к государству и эффективности его деятельности был спорным и вызывающим много дискуссий в области экономики, социологии и управления государственным сектором. Данная статья представляет собой систематический обзор литературы, посвященной исследованиям доверия, проведенным в отношении государства, его эффективности и качества государственных услуг. Проанализированы и углублены теоретико-методологические основы взаимосвязи доверия и эффективности государственного сектора экономики, исходя из фундаментальных положений теорий микро- и макро-эффективности. В статье рассмотрена концепция доверия к государственному сектору экономики как одному из основных нематериальных ресурсов, который может быть использован государством для достижения экономических социально значимых и общественно необходимых результатов. Доказана дуплексная взаимосвязь доверия и эффективности государственного сектора экономики, согласно которой доверие одновременно выступает условием и результатом функционирования государственных институтов и служб. На основе обобщения ключевых характеристик основных показателей эффективности деятельности государства в рамках концепций микро- и макро-эффективности, в статье идентифицировано несколько групп показателей, основанных на субъективной и объективной оценке экономической эффективности государства. К объективным показателям, которые определяют экономическое развитие страны и качество жизни граждан, которые и формируют уровень их удовлетворенности и доверия к государству и его институтам, отнесены монетарные показатели обеспечения макроэкономической эффективности государства, а также показатели, характеризующие состояние государственных финансов и неравенство доходов в стране. Субъективная оценка экономической эффективности государства, работы его институтов и качества государственных услуг основана на полученных в ходе социологических опросов экономических агентов количественных показателях, обусловленных их собственными убеждениями и взглядами, знаниями, жизненными ценностями и мировоззрением, культурными, этническими, религиозными, идеологическими нормами, а также предварительно накопленным личным жизненным опытом взаимодействия с государственными институтами.

Ключевые слова: доверие, государственный сектор экономики, качество государственных услуг, микро-эффективность, макро-эффективность, поведенческая экономика.

JEL Classification: D03, E02, E710.

---

³ Статья подготовлена в рамках выполнения научно-исследовательской работы молодых ученых на тему «Имитационное моделирование траектории влияния поведенческих аттракторов на макроэкономическую стабильность: роль транспарентности и общественного доверия» (№ государственной регистрации 0121U100469).